

Predstavitev projekta *Kulturno žlahtenje najmlajših*

1. Darja Štirn Koren: splošni podatki o projektu

Projekt »Kulturno žlahtenje najmlajših« je projekt, ki ga je podpirala Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo za šolstvo in šport. V njem je sodelovalo sedem vrtcev (**Vrtec Vodmat**, ki je projekt tudi vodil in s področja umetnosti učil tudi ostale sodelujoče vrtce, ki so bili še: Vrtec Ledina, Vrtec Dr. France Prešeren, Vrtec Ravne na Koroškem, Vrtec pri OŠ Franja Goloba, Vrtec pri OŠ Mežica in Vrtec pri OŠ Črna na Koroškem), sedem kulturnih ustanov (Narodna Galerija Ljubljana, Slovenski etnografski muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljana, Koroški pokrajinski muzej, Podzemlje Pece – turistični rudnik in muzej, Pionirski dom – Art center, Zveza glasbene mladine Slovenije s posameznimi umetniki – Tamara Kranjec, Franci Krevh, Blaž Rojko) in sedem samostojnih kulturnih delavcev oz. umetnikov (Mojca Leben, Jure Markota, Leander Fužir, Mojca Fo, Iztok Mlakar, Igor Cvetko, Vesna Obid) ter strokovnjaki s področja kulturne dediščine, umetnosti in pedagogike. Vodja projekta sem bila Darja Štirn Koren, pedagoginja v Vrtcu Vodmat, strokovni vodja projekta pa prof. dr. Robi Kroflič iz Filozofske fakultete, v strokovnem timu smo sodelovale še Petra Štirn Janota, Anita Jug, dr. Helena Smrtnik Vitulić in Darja Štirn Koren. Skrbnica projekta, ki je bila tudi naša vsebinska podpornica in nam je veliko pomagala pri izvedbi sicer tehnično in finančno zahtevnih dejavnosti, je bila Nada Požar Matijašič iz Ministrstva za šolstvo in šport.

Projekt smo začeli izvajati v letu 2008. 16. Oktobra 2010 se je v prostorih Mestnega muzeja v Ljubljani odvijala zaključna konferenca projekta in otvoritev razstave umetniških stvaritev, ki so nastale v okviru projekta.

Razstava je bila razdeljena v tri sklope, prikazovala je, kako so otroci preko različnih umetniških praks vzpostavljali odnos do bližnjih oseb, naravnega okolja in zgodovinske tradicije.

Razstava je bila simbolno prikazana kot proces graditve, kjer se z nalaganjem škatle na škatlo, na katerih so opisi in slike določene faze procesa, odvija proces, ki je pripeljal do končne stvaritve preko katerih so otroci sporočali svoja doživljanja določene teme.

Tej predstavitvi so sledile še predstavitve projekta na nacionalnih in mednarodnih znanstvenih in strokovnih posvetih (nekaj naštetih: Pedagoško-andragoški dnevi Oddelka za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete v Ljubljani, januar 2010, The 11th European Affective Education Network Conference: Promoting the Social Emotional Aspects of Education; A Multi-faceted Priority, junij 2011) ter postavitev razstave z uvodnim strokovnim srečanjem v Koroškem pokrajinskem muzeju na Ravnah na Koroškem, v februarju 2011.

Osnovna ideja projekta je bila povečati vsebine, ki se dotikajo umetnosti v vrtcih ter otrokom omogočiti avtentične izkušnje z njo. Osnovni cilj projekta je vključevanje kulturnih institucij in umetnikov v vzgojno-izobraževalni proces in razvijanje modela sodelovanja z njimi ter oblikovanje smernic in predlogov za vključevanje kulturne vzgoje v izvedbeni kurikulum vrtca.

Pri otrocih smo želeli s pomočjo različnih umetniških praks (kot ustvarjalnih izzivov) vzpostaviti poglobljen **odnos do bližnjih oseb** (vrstnikov in odraslih), **do naravnega okolja** in **do kulturne dediščine oz. zgodovinske tradicije** ter jim preko tega omogočiti razvoj prosocialnega vedenja

Vsebine, ki smo jih raziskovali so bile naslednje: impresionizem in realizem v ljubljanskih vrtcih (v Vrtcu Vodmat smo se ukvarjali še z preoblikovanjem prostora s pomočjo umetnosti), kulturna dediščina v vrtcih na Koroškem (železarstvo, stare igre, rudarstvo, lik Kralja Matjaža).

Projekt smo zgoj v Vrtcu Vodmat tudi empirično spremljali. V prakso smo vnašali nov pristop pedagoškega dela s predšolskimi otroki, ki se imenuje **induktivni vzgojni pristop** in ga povezali z umetniškimi dejavnostmi.

Ob zaključku projekta smo izdali obsežno monografijo z istim naslovom in podnaslovom Razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti. V soglasju z osnovno tematiko projekta – to je umetnost – smo oblikovanje monografije zaupali kreativni agenciji Poper z željo, da bo tudi ta tiskan dokument dokaz kreativnosti in estetske vrednosti rezultatov projekta. Tako boste v knjigi poleg teoretskih razprav in prikazov posameznih projektnih aktivnosti zasledili tudi predstavitev procesov, ki so privedli do izvirnih umetniških stvaritev v obliki »fotogodb«, ki smo jih oblikovali po zgledu skupnega projekta skupine Project Zero iz Harvarda in vrtca Reggio Emilia, knjigo pa zaključuje katalog izbranih izdelkov otrok, ki smo jih predstavili na razstavi v Mestnem muzeju Ljubljana.

Knjiga je ovita v recenziji recenzentov dr. Zdenka Medveš, zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani in dr. Irene Lesar, docentke na Pedagoški fakulteti v Ljubljani.

Knjige so bile poslone v vse splošne knjižnice po Sloveniji, imajo jih v knjižnicah vseh kadrovskih šol, Filozofski fakulteti v Ljubljani, Akademiji za glasbo in Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje.

2. Robi Kroflič: osnovne vsebinske ideje projekta

Pet let intenzivnega sodelovanja z vrtcem Vodmat je velika priložnost in avantura za vsakega teoretika, da preizkuša možnosti izvedbe svojih idej v praksi:

- Od novih pogledov na otroka, na razvoj njegove identitete in še posebej na prosocialni in moralni razvoj
- K ideji o pomenu umetniških izkušenj, ki niso »prirejene za predšolskega otroka«, kar pa predpostavlja odgovor na tri vprašanja:
 - o o tem, ali je otrok v predšolskem obdobju sploh zmožen vstopiti v umetniško izkušnjo
 - o o vlogi umetniških dejavnosti v kurikulumu
 - o kako razumeti umetnost in njeno pozitivno vlogo za celovit otrokov razvoj

Vsebinsko zasnovo projekta sta tvorili dve, med seboj povezani ideji:

- Otrok je že v najzgodnejšem otroštvu socialno kompetentno bitje, ki na svoj specifičen način ureja odnose z bližnjimi osebami, pri čemer si v obdobju, ko še ni zmožen kompleksnega moralnega presojanja, pomaga s prepoznavanjem čustvenih odzivov s pomočjo empatičnega vživljanja, ter z izkušnjami, povezanimi s prosocialnimi dejavnostmi. Sistematičen razvoj teh v razvojnem smislu prvih zmožnosti komunikacije sem povezal z novim razumevanjem moralne odgovornosti (ki se ne navezuje na podreitev moralnim normam in pravilom, ampak na odgovornost do sočloveka, okolja, tradicije in ne nazadnje do samega sebe) in s posebnim metodičnim pristopom, imenovanim induktivni vzgojni pristop.
- V komunikaciji z umetnostjo (pa naj gre za udeležnost v umetniški izkušnji kot gledalec/poslušalec ali aktivno umetniško ekspresivno ustvarjanje) lahko otrok že v predšolskem obdobju razvija svoje

empatične in prosocialne zmožnosti, kar mu omogočajo posebni elementi umetniškega upodabljanja: metafora, naracija in sočutna imaginacija. Umetnost torej za otroka ni nujno prirejena njegovim kognitivnim zmožnostim, prav tako pa tudi vrednost umetnine ni v razlagi, moralki (značilni za ljudske in umetne pravljice), ampak v omogočanju otroku, da vstopi v različne možne svetove in perspektive, s katerimi umetniki upodabljuje svoje osebne poglede in občutja.

Zgoraj opisani perspektivi smo povezali z novimi praktičnimi in vzgojno-teoretskimi vprašanji, ki smo jih želeli reševati skupaj s posameznimi umetniki in kulturnimi institucijami.

Med aplikativnimi cilji projekta velja omeniti:

- Raziskovanje različnih izraznih možnosti slikanja, oblikovanja, glasbenega ustvarjanja, poslušanja zgodb in dramatizacije v prvi (1-3 let) in drugi starostni skupini (4-5 let) predšolskih otrok.
- Srečevanje z umetnostno in kulturno dediščino, ki jo ponujajo različne kulturne institucije, na način, da se njihove dejavnosti povežejo s cilji kurikuluma predšolske vzgoje v vrtcih.

Med vzgojno-teoretskimi vprašanji pa velja izpostaviti:

- Pomen, ki ga za razvoj prosocialnosti in moralnosti kot osrednjega dela identitete v predšolskem obdobju lahko ima aristoteljansko pojmovan koncept mimetične dejavnosti (umetnosti kot upodobitve, ki nam lahko bolj kot znanstven opis približa notranjo resnico pojava).
- Iskanje dokazov o otrokovi zmožnosti globoke izkušnje umetnine, ki mu omogoča razreševanje notranjih napetosti, s pomočjo sočutne imaginacije pogloblja njegove empatične zmožnosti ter krepi osebne dimenzije, ki podpirajo njegovo prosocialno in moralno naravnost, ter uspešno nadomešča šibkejšo govorne in kognitivne zmožnosti, ki v kasnejših razvojnih obdobjih pomenijo osnovo za reševanje medosebnih konfliktov.

O kakovosti doseganja aplikativnih ciljev projekta velja omeniti refleksije udeleženi umetnikov in predstavnikov kulturnih institucij, ki jih lahko posplošimo z izjavo slikarja Jureta Leandra, da »je bilo kulturno žlahtenje otrok žlahtno tudi zanj«.

Od novih spoznanjih na vzgojno-teoretskem področju pa želim izpostaviti:

- Mnoge predstavljene primere globokih transformativnih doživetij otrok, ki so jih dokumentirale vzgojiteljice.
- Pozitivne premike na področju prosocialnih kompetenc otrok v vrtcu Vodmat (rezultati tega dela projektnih aktivnosti še čakajo na bolj sistematične predstavitve, v monografiji boste našli nekaj izbranih opisov in analiz dogodkov, ki izhajajo iz etnografskih zapisov otrokovih dejavnosti).
- Teoretsko poglobitev in pojasnitev hipoteze, da je mimetična umetnost eden od osrednjih medijev za razvoj otrokove identitete v tako imenovanem induktivnem vzgojnem pristopu, ki stavi na postopen razvoj:
 - o Otrokove pripravljenosti, da vstopa v različne odnose in dejavnosti v socialnem okolju
 - o Preko odnosov in dejavnosti ozavešča tako pozitivne prosocialne kot negativne konfliktne posledice lastnega ravnanja ter razvija spoštljiv odnos do sočloveka in okolja
 - o Postopoma generalizira praktične izkušnje in vzpostavlja lasten vrednotni sistem ter pozitiven odnos do moralnih norm in načel.

3. Zdenko Medveš: iz strokovne recenzije projekta

Teoretski okvir projekta kulturno žlahtenje najmlajših med seboj koherentno povezuje dve izhodišči. Prvo je razvila sodobna psihologija s tem, ko je prerasla fazni pogled na otroka in otroka v nobenem obdobju razvoja ne razume več kot zgolj bitja čustev, krhkega in nemočnega, temveč tudi v njem tlijo iskricе razuma, ki mu postavljajo vprašanja o sebi, o drugem in o svetu sploh ter omogočajo tudi odgovore, ki so njegova razlaga sveta v okolici. Tudi *drugi* ne stopa v njegovem svetu kot *Drugi*, od katerega prihaja soj simbolnih resnic, ki naj bi ga nezavedno vsrkal vase. Otrok si svojo socialno podobo gradi samostojno in pomemben medij pri tem je umetnost; umetnost kot orodje resnice in dobrega. Zaradi preseganja faznega razumevanja razvoja in naslanjanja na odprtost otrokovega razvoja je projekt kulturnega žlahtenja najmlajših šel dlje od tistega, kar je v preteklosti lahko dosegala reformska pedagogika s svojim spornim načelom o vzgojni funkciji otrokovega umetniškega ustvarjanja. V teh točkah je projekt žlahtenja najmlajših v celoti stoji znotraj vzgojnega koncepta Regio Emilije.

Z drugim izhodiščem, ki povezuje induktivni vzgojni pristop z Aristotelovim konceptu mimetičnih umetniških praks pa projekt kulturnega žlahtenja najmlajših prerašča Regio Emilijo in ga lahko štejemo za povsem izvirnega, kolikor je meni znano, v svetovnem smislu. Obe izhodišči sta v projektu med seboj koherentno zvezani. Otrok, kot sposoben sprejemanja odgovornosti za svoja dejanja ter sposoben doživljanja drugega kot sebi enakega (in ne kot Drugega), lahko po induktivni poti oblikuje svoj lastni socialni in moralni svet. Skozi Aristotelov koncept mimesisa pa je tudi pri tem prav umetnost tista, ki krepí otrokove empatične zmožnosti, prosocialna čustva in končno sposobnost vrednotenja ter razsojanja.

(iz recenzije prof. dr. Zdenka Medveša, zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani)